

**Vejledning om undervisning af voksne udlændinge
med særlige undervisningsbehov**

**Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration
Integrationsafdelingen**

Januar 2003

1. Indledning

En del af de udlændinge, der kommer til Danmark, kan være traumatiserede eller kan have et fysisk eller psykisk handicap. Disse omstændigheder skal der tages højde for, når undervisningen i dansk sprog og danske kultur- og samfundsforhold tilrettelægges.

Der findes kun få regler, der direkte nævner danskundervisning til kursister med særlige undervisningsbehov. Der kan derfor være behov for at samle og gennemgå de regler på danskundervisningsområdet og tilgrænsende områder, som kan blive aktuelle at anvende, når et undervisningstilbud for en person med et særligt undervisningsbehov skal tilrettelægges.

Denne vejledning er tænkt som et arbejdsredskab for sprogcentre og kommuner. Også personer, der arbejder med den amtslige specialundervisning for voksne, kan anvende vejledningen, idet tilrettelæggelse af et undervisningsforløb til personer med et særligt behov ofte forudsætter et samarbejde mellem en specialundervisningsinstitution og sprogcentret. En tidlig indsats overfor personer med særlige undervisningsbehov er vigtig.

Allerede i forbindelse med udarbejdelsen af den individuelle kontrakt om en udlændings deltagelse i et introduktionsprogram, kan et eventuelt handicap eller andre særlige forhold hos personen vise sig, der peger på behovet for et særligt tilrettelagt undervisningstilbud.

Men ofte er det sprogcentrenes vejledere og lærere, der som de første opdager, at en person, der af en kommune er henvist til danskundervisning, kan have et særligt undervisnings- eller behandlingsbehov ud over behovet for undervisning i dansk som andetsprog. Den pågældende kan f.eks. have et handicap, som kræver, at der gives specialundervisning, eller personen kan være traumatiseret, således at denne skal have behandling for traumet enten parallelt med danskundervisningen, eller før danskundervisningen påbegyndes.

Denne vejledning indeholder en gennemgang af de bestemmelser i integrationsloven, lov om undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge m.fl. og sprogcentre, lov om specialundervisning for voksne og regelgrundlaget i tilknytning hertil, der kan blive aktuelle for undervisningen af personer med særlige undervisningsbehov. Herudover omtales visitationen på sprogcentret, specialpædagogisk støtte, samarbejdet mellem danskundervisningen og specialundervisningen, herunder finansieringsforholdene samt lærer- og vejlederkvalifikationer. I bilaget til vejledningen er indsat en regel- og vejledningsfortegnelse.

2. Regelgrundlaget

I det følgende omtales de regler, som kan blive særlig aktuelle at anvende, når et undervisningstilbud til kursister med særlige behov skal planlægges og tilrettelægges.

2.1 Danskundervisningsloven

Reglerne om danskundervisningen findes i lov om undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge m.fl. og sprogcentre, jf. lovbekendtgørelse nr. 975 af 25. oktober 2000, som ændret ved lov nr. 1043 af 17. december 2002 (danskundervisningsloven). Ifølge lovens § 2 er kommunalbestyrelsen forpligtet til at tilbyde voksne udlændinge undervisning i dansk som andetsprog. Det betyder, at en kursist med et handicap også har ret til at få tilbudt danskundervisning, og at denne undervisning skal være tilrettelagt på en måde, så der tages hensyn til den pågældendes handicap. Hvis en person har et synshandicap, er denne person berettiget til at få et danskundervisningstilbud, der er tilrettelagt på en sådan måde, at der tages hensyn til den pågældendes synshandicap, f.eks. ved at kursisten får udleveret opfotograferede tekster og/eller lydbånd/CD/CD-ROM.

I visse tilfælde kan danskundervisning dog først iværksættes, når den pågældende har modtaget specialundervisning, der skal afhjælpe den pågældendes handicap, f.eks. undervisning i blindskrift.

2.1.2 Danskundervisningsbekendtgørelsen

I bekendtgørelse nr. 77 af 12. februar 2002 om undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge m.fl. og sprogcentre (danskundervisningsbekendtgørelsen) nævnes i § 26, nr. 5, som en af vejlederens opgaver, at kursisten skal vejledes om mulighederne for specialundervisning og andre supplerende tilbud.

Ifølge bekendtgørelsens § 3 skal undervisningen afpasses efter den enkelte kursists forudsætninger og behov, og undervisningen kan tilrettelægges som enkeltmandsundervisning, hvis forholdene taler herfor, jf. § 4, stk. 1. Det kan f.eks. være aktuelt for en traumatiseret kursist, hvis traume er så alvorligt, at personen ikke er i stand til at følge holdundervisning. Eneundervisningen kan evt. foregå i hjemmet. Man skal dog være opmærksom på, at undervisning på hold med 2-3 kursister i nogle tilfælde kan være at foretrække frem for eneundervisning, fordi undervisning sammen med andre kursister kan være et middel til at komme ud af isolationen, ligesom mange kursister med mindre alvorlige traumer udmærket vil være i stand til at deltage i holdundervisning.

Ifølge § 4, stk. 2, skal det tilstræbes, at holdundervisningen suppleres med tilbud om fleksibelt tilrettelagt undervisning, f.eks. i åbne studieværksteder. Dette kan også være en fordel for de handicappede personer eller personer med traumer, der ikke kan følge undervisningen på et hold.

Endelig fremgår det af § 8, stk. 3, at det ugentlige timetal kan nedsættes, hvis det anses for pædagogisk hensigtsmæssigt, eller der er særlige grunde til, at kursisten ønsker et mindre omfattende undervisningstilbud og af § 5, stk. 3, at læreren og den enkelte kursist løbende skal evaluere undervisningens form, indhold og tilrettelæggelse samt kursistens læreproces.

2.1.3 Prøvebekendtgørelsen

Bekendtgørelse nr. 76 af 12. februar 2002 om prøver inden for undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge m.fl. indeholder i §§ 19 – 21 regler om mulighederne for, at handicappede prøvedeltagere kan få tilladelse til at bruge særlige hjælpemidler i forbindelse med den afsluttende prøve. Baggrunden for reglerne er, at handicappede prøvedeltagere så vidt muligt ligestilles med andre prøvedeltagere. Tilladelsen må ikke forringe prøvens faglige niveau eller påvirke bedømmelsen af

prøvepræstationen, jf. § 20. stk. 1. Forstanderen kan f.eks. give tilladelse til at bruge tekniske hjælpemidler, til at en hjælper udpeget af forstanderen er til stede og til forlænget forberedelsestid eller prøvetid. Integrationsministeriet kan endvidere efter ansøgning give tilladelse til ændring af prøvens indhold og form i øvrigt, jf. § 22.

2.1.4 Vejledninger i tilknytning til danskundervisningen

Undervisningsvejledningerne for henholdsvis spor 1, spor 2 og spor 3 (oktober 1999) indeholder alle et afsnit om kursister med særlige vanskeligheder. Undervisningsministeriets vejledning om danskundervisning og aktivering i samspil (marts 2000) indeholder ligeledes afsnit om aktiverings- og behandlingsinitiativer for kursister, der er syge, traumatiserede m.fl. og omtale af rehabiliteringstilbud til traumatiserede udlændinge, ligesom Undervisningsministeriets vejledning om sprogcentrenes visitation til undervisning i dansk som andetsprog for voksne (oktober 2000) indeholder et afsnit om visitation til specialundervisning. Der henvises generelt til disse vejledninger for yderligere information.

2.2 Integrationsloven

I lov om integration af udlændinge i Danmark (integrationsloven), jf. lovbekendtgørelse nr. 792 af 18. september 2002, som ændret ved lov nr. 1043 af 17. december 2002, findes en bestemmelse i § 21, stk. 4, hvorefter kommunalbestyrelsen helt eller delvis kan undlade at tilbyde en udlænding deltagelse i danskundervisning, når den pågældendes danskundskaber skønnes at være tilstrækkelige, eller når ganske særlige grunde i øvrigt taler derfor.

Det fremgår af lovbemærkningerne, at det kan være en særlig grund, at den pågældende på grund af særlige forhold ikke er i stand til at følge danskundervisningen. Der kan f.eks. være tale om fysisk og psykisk handicappede, torturofre og stærkt traumatiserede flygtninge.

Udlændinge, der ikke er i stand til at følge det fulde undervisningstilbud på grund af deres fysiske eller psykiske tilstand, vil sideløbende blive tilbudt behandling i det eksisterende behandlingssystem, hvis de har behov for det. Foruden de almindelige sundhedsydelse hos praktiserende læger og i hospitalssystemet er der særligt for torturofre og andre traumatiserede flygtninge mulighed for behandling på et antal private rehabiliteringscentre og på særlige behandlingstilbud (i henhold til sygehusloven), som amterne har under opbygning.

Det fremgår endvidere af lovbemærkningerne, at kommunerne ved udarbejdelse af handlingsplanen for den enkeltes integrationsforløb (fra 1. juli 2002: den individuelle kontrakt) skal tage hensyn til den enkelte udlændings situation og kan fritage denne helt eller delvist fra introduktionsprogrammet samt henvide til relevante behandlingssteder. Kommunerne kan f.eks. anvende særlig rådgivningsmetodik i det sociale arbejde ved at tilbyde de omhandlede grupper samtaler med socialrådgivere med ekspertise og erfaring i at vurdere og rådgive traumatiserede flygtninge.

Endelig fremgår det af bemærkningerne til integrationsloven, at det generelt må forventes, at kommunerne i forbindelse med overtagelsen af integrationsansvaret søger at opnå basal viden om psykosociale problemer og behandlingsmuligheder m.v. med henblik på at kunne tage de fornødne tiltag i det daglige arbejde.

Det skal understeges, at den individuelle kontrakt løbende skal revideres, hvis det viser sig, at der er behov herfor, jf. § 14 i bekendtgørelse nr. 781 af 16. september 2002 om udarbejdelse af individuelle kontrakter i medfør af lov om integration af udlændinge i Danmark. Det betyder f.eks., at det løbende skal vurderes, om en udlænding med et traume eller et handicap er i stand til at modtage danskundervisning.

I henhold til integrationslovens § 34, stk. 1, kan kommunalbestyrelsen yde udlændinge hjælp til nærmere bestemte udgifter, der er dokumenterede og rimelige, og som skyldes udlændingens deltagelse i introduktionsprogrammet, hvis den pågældende eller dennes ægtefælle ikke har økonomisk mulighed for at betale udgifterne. Kommunalbestyrelsen kan herunder dække udgifter til 1) deltagelse i særlige forløb, 2) transport, 3) værktøj samt arbejdsredskaber og arbejdsbeklædning og 4) helt særligt undervisningsmateriale.

Særlige forløb, som er nævnt i nr. 1, er forløb for udlændinge, der eksempelvis som følge af tortur eller traumer delvist er fritaget for deltagelse i introduktionsprogrammet, og hvor forløbet som følge heraf har en sådan varighed, at der ikke kan ydes tilskud til kommunen efter integrationslovens § 45, stk. 6-8. Forløbet skal have til formål at give den pågældende tilstrækkelige forudsætninger for at gennemføre et fuldt introduktionsprogram.

Der kan kun udbetales hjælp til udgifter, som udlændingen ellers selv ville skulle afholde. Bestemmelsen kan derfor ikke anvendes til at dække udgifter til særlige undervisningsforløb for handicappede kursister i tilfælde, hvor det er bopælskommunen eller amtet, der er forpligtet til at etablere et undervisningsforløb.

Helt særligt undervisningsmateriale, som er nævnt i nr. 4, kan f.eks. være særlige bøger til synshandicappede. Udgifter til almindeligt undervisningsmateriale i forbindelse med danskundervisning skal afholdes af sprogcentre (kommunerne).

2.3. Lov om specialundervisning for voksne

Lovgrundlaget er lov om specialundervisning for voksne, jf. lovbekendtgørelse nr. 658 af 3. juli 2000 (specialundervisningsloven), som ændret ved lov nr. 145 af 25. marts 2002.

Loven forpligter amtsrådet til at sørge for, at personer med fysiske eller psykiske handicap, der er tilmeldt et folkeregister inden for amtskommunen, eller som længerevarende opholder sig i amtskommunen, efter undervisningspligtens ophør kan få undervisning og specialpædagogisk bistand, der tager sigte på at afhjælpe eller begrænse virkningerne af disse handicap (kompenserende specialundervisning). I tilknytning til den kompenserende specialundervisning kan der etableres undervisning, som er tilrettelagt under hensyntagen til deltagerens handicap, hvis amtsrådet skønner det hensigtsmæssigt.

I forbindelse med specialundervisningen stiller amtsrådet pædagogiske hjælpemidler til rådighed for deltageren, ligesom der ydes rådgivning til deltagerne og deres pårørende.

Amtsrådet kan udbyde undervisningen på de amtskommunale institutioner med specialundervisning for voksne eller indgå driftsoverenskomst med oplysningsforbund m.fl. om undervisningen.

Det er amtsrådet (i praksis specialundervisningsinstitutionen), der afgør omfang og indhold af den kompenserende specialundervisning. Som en konsekvens af amtsrådets ansvar for specialundervisning for voksne, kan amtsrådet dog ikke afslå at give kompenserende specialundervisning alene af økonomiske grunde, heller ikke når det gælder udlændinge.

I Frederiksberg Kommune, Københavns Kommune og Bornholms Kommune varetages amtsrådets opgaver af kommunalbestyrelsen.

2.3.1. Bekendtgørelse om specialundervisning for voksne

Der er fastsat nærmere regler om undervisningens mål og indhold i Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 838 af 11. november 1997 om specialundervisning for voksne og læsekurser for voksne m.v. (specialundervisningsbekendtgørelsen), som ændret ved Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 1119 af 15. december 2000, hvor bestemmelser om læsekurserne udgik.

Bekendtgørelsen bestemmer, at den kompenserende specialundervisning og den specialpædagogiske bistand skal fremme deltagerens mulighed for aktiv deltagelse i samfundslivet. Undervisningens indhold skal være tilpasset den enkelte deltagers forudsætninger, færdigheder og behov.

Det er således ikke målet med undervisningen, at deltageren tilegner sig en faglig viden, men at deltagerens handicap afhjælpes, f.eks. at en blind lærer blindskrift, sådan at han eller hun kan deltage i samfundslivet, herunder i ordinært uddannelses tilbud.

3. Visitation til danskundervisning

Før kursisten kan indplaceres på det rette niveau på sprogcentret, foretager sprogcentrets vejleder en vurdering af kursistens dansksproglige niveau, forudsætninger og mål (visitation), jf. § 26, nr. 1, i danskundervisningsbekendtgørelsen. Vejlederne bør være særligt opmærksomme på, om kursister har vanskeligheder med hørelse og syn, læsevanskeligheder, hukommelsesproblemer eller andet, der kan være til hinder for kursistens udbytte af danskundervisningen.

I forbindelse med visitationen kan vejlederen få en fornemmelse af, om den pågældende person har brug for behandling for en traumatiseret tilstand eller et behov for specialundervisning. Vejlederen skal herefter vejlede kursisten om mulighederne for specialundervisning og andre supplerende tilbud, jf. § 26, nr. 5, i bekendtgørelsen. I denne situation vil det være hensigtsmæssigt, hvis sprogcentrets vejleder gør den henvisende myndighed, dvs. kommunens sagsbehandler eller arbejdsformidlingen opmærksom på, at den pågældende kan have behov for specialundervisning eller behandling på et rehabiliteringscenter for på denne måde at skabe en kontakt mellem de forskellige undervisnings- og behandlingssystemer. Et samarbejde vil ofte være en forudsætning for, at kursisten kan få det bedst mulige udbytte af undervisningen/behandlingen.

Det skal dog understreges, at vejlederen på sprogcentret ikke kan foretage visitation til specialundervisning for voksne. Efter en henvendelse fra den enkelte udlænding kan amtsrådet foreslå iværksættelse af en pædagogisk/psykologisk undersøgelse og efterfølgende udarbejde forslag om, hvilke spe-

cialpædagogiske indsatser, der kan være hensigtsmæssige. På baggrund af den foreliggende undersøgelse og forslag træffer amtsrådet herefter beslutning om iværksættelse af undervisning.

Ofte vil det imidlertid først, efter at kursisten har deltaget i undervisningen i en periode, vise sig, at der er behov for et andet tilbud end danskundervisning.

3.1 Traumatiserede flygtninge med behandlingsbehov

En del af de flygtninge, der kommer til Danmark, har været udsat for tortur eller har af andre grunde følgevirkninger af traumatiske oplevelser i forbindelse med flygtningesituationen. Det skønnes, at tæt på 20 pct. af flygtninge i Danmark har været udsat for tortur, og at mange af dem er traumatiserede i lettere eller sværere grad. Traumerne påvirker både den enkelte og hans eller hendes nærmeste. Følgevirkninger af traumer efter krigs- og torturoplevelser kan være depression, angst, kroniske smerter, misbrug og forandringer i personlighedsstrukturen. En flygtning, der er traumatiseret, kan have koncentrations- og søvnproblemer, ligesom det kan være vanskeligt for vedkommende at indgå i nye sociale relationer. Ubehandlede traumer vil normalt medføre, at sprogindlæringsprocessen bliver blokeret eller sinket. Det kan dog også forekomme, at følgevirkningerne først viser sig efter en årrække i Danmark.

Ved visitationen bør man derfor altid være opmærksom på, om personen kan være traumatiseret og derfor kan have behov for et særligt undervisningstilbud eller eventuelt inden der etableres et danskundervisningstilbud skal i behandling på et rehabiliteringscenter.

Det er en særlig opgave at undervise kursister, der er traumatiserede. Opgaven stiller store krav til læreren både fagligt og personligt, ligesom ledelsen må være opmærksom på de særlige forudsætninger, der bør være for denne undervisning, jf. punkt 2.1.2.

3.2 Personer med behov for specialundervisning

Der kan også være tale om handicap hos kursisten: Høre- eller synshandicap, hjerneskade, svær ordblindhed eller andet, som vanskeliggør eller umuliggør deltagelse i almindelig undervisning. Undervisningsbehovet må senere afklares ved en specialvisitation eller ved at vejlede kursisten om mulighederne for specialundervisning.

Ifølge FN's standardregler defineres et handicap som et tab eller begrænsning af mulighederne for at deltage i samfundslivet på lige fod med andre.

Handicappet er et udtryk for relationen mellem et menneske med funktionsnedsættelse og dets omgivelser. Funktionsnedsættelse dækker over et stort antal forskellige funktionsmæssige begrænsninger og kan skyldes en fysisk, intellektuel eller sansmæssige funktionshæmning, en medicinsk betinget tilstand eller en sindslidelse. Sådanne funktionshæmninger, tilstande eller sygdomme kan være af permanent eller forbigående karakter, ligesom de kan være medfødte eller erhvervede.

Disse funktioner kan være synet, hørelsen, talen, stemmen, mobiliteten, en specifik eller generel intellektuel eller psykisk funktion eller kombinationer af disse. Hvorvidt en funktionsnedsættelse bliver til et handicap beror imidlertid på omgivelser og situation - herunder også undervisningssituationen.

For at undgå at den enkeltes funktionsnedsættelse bliver en barriere for at gennemføre en given uddannelse, tilbydes der den pågældende specialundervisning, der har til formål at afhjælpe eller begrænse virkningerne af handicappet - kompenserende specialundervisning.

Hvis en person f.eks. akut mister synsfunktionen som følge af en sygdom eller ulykke, vil der være behov for at tilbyde den pågældende undervisning i punktskrift (braille), afprøvning af specialoptik m.v. Denne undervisning udbydes af amterne i henhold til specialundervisningsloven, jf. punkt 2.3.

Ønsker den pågældende herefter at gennemføre en uddannelse, vil det ofte være nødvendigt at tilrettelægge undervisning på en særlig måde - dvs. gennem specialpædagogisk støtte.

Eksempelvis kan det være relevant at indtale undervisningsmaterialet på lydbånd, så der kompenseres for den ophævede synsfunktion gennem auditive hjælpemidler.

3.2.1 Personer med læsevanskeligheder

De øgede kvalifikationskrav til befolkningens læse- og regneforudsætninger har ført til en større differentiering inden for ordblindedbegrebet, og i dag taler man om læsesvage, svage læsere, læseretarded samt egentlig ordblinde.

Ligesom i den øvrige befolkning vil der også på sprogcentre være personer med læsevanskeligheder. De kan findes blandt kursister inden for både spor 1, 2 og 3.

En forudsætning for at kunne få øje på forhold hos kursisten, der afviger fra den normale sprogtilegnelse, er at vejlederen har erfaring og ved, hvad der skal "ses" efter, evt. suppleret med en læsepædagoguddannelse eller lignende. Har vejlederen ikke sådanne læsepædagogkvalifikationer, kan en læsepædagog på sprogcentret eller anden læsepædagog evt. yde bistand. Men ofte har vejlederen ikke ved første visitation mulighed for at observere vanskelighederne. Det vil først senere, f.eks. ved den løbende evaluering, statussamtale eller via lærerens observationer blive synligt, at kursisten har specielle vanskeligheder, hvilket kan resultere i, at der må henvises til lov om specialundervisning for voksne.

En anden forudsætning er, at kursistens danske sprog er på sådan et niveau, at der kan samtales om, hvordan kursisten selv opfatter sin sprogtilegnelse på dansk, og hvordan kursisten har lært sit modersmål.

Der er tale om personer med en langsom progression i sprogindlæringen specielt i forhold til læsning, hvor læsevanskelighederne, den langsomme udvikling i læseprocessen hæmmes yderligere af, at personen mangler den forforståelse, som en person, der er vokset op i Danmark, har fået. Resultatet af en modersmålstest kan sætte vejlederen på sporet.

På sprogcentrene vil der være en mindre gruppe, som har en række generelle indlæringsvanskeligheder, der bl.a. afspejler sig inden for læsning og regning. Her vil vejlederen kunne henvise til lov om specialundervisning for voksne og amternes voksenspecialskoler, og et samarbejde må etableres, hvis den pågældende samtidig har behov for danskundervisning.

Herudover kan traumer og andre psykiske forhold give sig udtryk på samme måde - ved at personen har svært ved at indlære og læse, og der ingen progression er at spore. I disse tilfælde må behandling komme før eller parallelt med danskundervisningen.

4. Specialpædagogisk støtte

I danskundervisningsloven findes ingen regler om specialpædagogisk støtte. Det betyder, at det særlige sektoransvarlighedsprincip – dvs. princippet om, at den sektor i samfundet, der tilbyder og finansierer en bestemt ydelse, også har ansvaret for at tilvejebringe og finansiere støtten til mennesker med funktionsnedsættelser - ikke findes på sprogcentrene, ligesom den heller ikke findes på en række andre voksenundervisningsområder. Dette betyder, at det ikke er sprogcentrene, der skal finansiere evt. specialpædagogisk støtte i tilknytning til danskundervisningen.

Er der tale om personer, der er under revalidering eller forrevalidering, kan bopælskommunen yde støtte til de særlige udgifter, der er en nødvendig følge af uddannelsen eller af en nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, jf. § 63 i lov om aktiv socialpolitik.

Er der tale om andre personer, der har brug for specialpædagogisk støtte i form af f.eks. et teknisk hjælpemiddel, løses problemet ofte i praksis ved, at kommuner og amter udlåner udstyret til sprogcentret.

Kommunalbestyrelsen kan i henhold til integrationslovens § 34, stk. 1, nr. 4 yde udlændinge hjælp til nærmere bestemte udgifter til helt særligt undervisningsmateriale, f.eks. særlige bøger til synshandicappede, jf. punkt 2.2.

5. Samarbejde mellem sprogcentrene og den amtslige specialundervisning

Der findes en række personer med større eller mindre handicap, som på grund af deres handicap ikke har fået en tilstrækkelig danskundervisning. Det betyder bl.a., at de ikke kan opfylde de dansksproglige krav i forbindelse med optagelse på lovforslag om indfødsrets meddelelse.

Det skal understreges, at en kommune ikke kan undlade at henvise en udlænding til danskundervisning med den begrundelse, at den pågældende har et fysisk eller psykisk handicap. Kommunen har pligt til at sørge for, at et undervisningstilbud bliver iværksat, evt. som enkeltmandsundervisning, selv om dette kan betyde øgede udgifter for kommunen.

I forbindelse med visitationen til danskundervisning vurderer vejlederen, om der er tale om en person, som udover danskundervisning har behov for kompenserende specialundervisning, dvs. undervisning der sigter på at afhjælpe eller begrænse virkningerne af et handicap. Denne undervisning er amterne ansvarlige for, og det er derfor amtsrådet (i praksis specialundervisningsinstitutionen), der afgør omfang og indhold af den kompenserende specialundervisning

Der kan være situationer, hvor der ikke kan gives specialundervisning uden at kursisten også får danskundervisning. I disse situationer må der etableres et undervisningstilbud, hvor specialundervisningen og danskundervisningen supplerer hinanden. Den del af undervisningsforløbet, der varetages af en sprogcenterlærer, finansieres af kommunen, medens specialundervisningen finansieres af amtskommunen. Hverken kommunen eller amtet kan afslå at give henholdsvis danskundervisning og specialundervisning med nogen økonomisk begrundelse.

Et forpligtende samarbejde mellem de involverede institutioner må være en forudsætning, ellers er der risiko for, at udlændingen ikke får det særligt tilrettelagte undervisningstilbud, som den pågældende har krav på.

I en række amter er der indgået aftaler mellem den amtslige specialundervisning og sprogcentret om, hvordan et samarbejde kan tilrettelægges. En sådan aftale kan f.eks. indeholde retningslinier for, hvordan en specialvisitation kan foregå, hvordan en individuel undervisnings- og læringsplan for den enkelte udlænding kan udarbejdes, således at rammerne for aktiviteterne indhold og arbejdets fordeling mellem parterne fastlægges, og om hvordan det sikres, at erfaringerne fra undervisningen gives videre til lærere på begge typer institutioner.

Det kan anbefales, at sådanne samarbejdsaftaler indgås og gennemføres i praksis i alle amter.

6. Lærer- og vejlederkvalifikationer

6.1 Lærerkvalifikationer

Det fremgår af danskundervisningsbekendtgørelsens § 33, at lærere ved sprogcentret skal have gennemgået eller påbegyndt uddannelsen til underviser i dansk som andetsprog eller have gennemgået en af de tidligere indvandrerlæreruddannelser. Uddannelsen til underviser i dansk som andetsprog består af seks studieområder, hvor undervisning af kursister med særlige vanskeligheder ikke indgår. Den lærerstuderende kan dog vælge at sætte særlig fokus på denne målgruppe, eventuelt i forbindelse med sit praktikforløb på et sprogcenter eller ved udarbejdelse af projektopgaven.

6.2 Vejlederkvalifikationer

Uddannelses- og erhvervsvejlederne på sprogcentrene skal udover læreruddannelsen have gennemgået eller forpligtet sig til at gennemgå en vejlederruddannelse, som er godkendt af Undervisningsministeriet. Visitation er indbygget i vejlederruddannelsen. Da visitationen også omfatter vejledning af kursisten om mulighederne for specialundervisning, skal en gennemgang af handicapter, typiske tegn på traumer hos flygtninge m.v. gennemgås. Det vil være en fordel, hvis vejlederen har en uddannelse som læsepædagog, læselærer eller lignende og har nogen erfaring fra undervisning af voksne danskere med læsevanskeligheder.

6.3 Efteruddannelse

I forbindelse med kommunernes overtagelse af ansvaret for danskundervisningsområdet i 1999 har Undervisningsministeriet igangsat en større efteruddannelsesindsats på området. Efteruddannelsesindsatsen videreføres af Integrationsministeriet. Der er bl.a. udviklet et særligt efteruddannelsesmodul (ca. 40 lektioner), som fokuserer på kursister med særlige undervisningsbehov.

Som en slags efteruddannelse kan det være en idé at lade en sproglærer være i praktik på en specialundervisningsinstitution og omvendt lade en specialundervisningslærer overvære undervisningen på et sprogcenter.

6.4 Supervision

Lærere, der underviser traumatiserede flygtninge, kan have særlig brug for supervision. Svære traumer påvirker ikke alene den pågældende flygtning selv og hans/hendes nærmeste (ægtefælle, børn), men også de behandlere og undervisere, han/hun er i jævnlig kontakt med. Traumerne kan populært sagt "smitte" og få negative konsekvenser for den enkelte lærer og organisationen. Det kan derfor anbefales, at der i forbindelse med undervisning af traumatiserede kursister tilrettelægges løbende supervision for den pågældende lærergruppe. Supervisionen kan f.eks. varetages af en psykolog eller anden kompetent person.

Et samarbejde mellem sprogcentre og amternes specialundervisningsinstitutioner om supervision, vil kunne udnytte styrkesiderne hos begge typer undervisningsinstitutioner.

Regel- og vejledningsfortegnelse

Danskundervisning

Lov om undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge m.fl. og sprogcentre, jf. lovbekendtgørelse nr. 975 af 25. oktober 2000, som ændret ved lov nr. 1043 af 17. december 2002 om ændring af integrationsloven, lov om undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge m.fl. og sprogcentre med flere love.

Bekendtgørelse nr. 77 af 12. februar 2002 om undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge m.fl. og sprogcentre.

Bekendtgørelse nr. 76 af 12. februar 2002 om prøver inden for undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge m.fl.

Bekendtgørelse nr. 287 af 14. maj 1998 om uddannelsen til underviser i dansk som andetsprog for voksne.

Undervisningsvejledning for spor 1, spor 2 og spor 3 (tre vejledninger) (oktober 1999).

Vejledning om danskundervisning og aktivering i samspil (marts 2000).

Vejledning om sprogcentrenes visitation til undervisning i dansk som andetsprog for voksne.

Integration

Lov om integration af udlændinge i Danmark, jf. lovbekendtgørelse nr. 792 af 18. september 2002, som ændret ved lov nr. 1043 af 17. december 2002 om ændring af integrationsloven, lov om undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge m.fl. og sprogcentre med flere love.

Bekendtgørelse nr. 781 af 16. september 2002 om udarbejdelse af individuelle kontrakter i medfør af lov om integration af udlændinge i Danmark

Specialundervisning for voksne

Lov om specialundervisning for voksne, jf. lovbekendtgørelse nr. 658 af 3. juli 2000, som ændret ved lov nr. 145 af 25. marts 2002

Bekendtgørelse nr. 838 af 11. november 1997 om specialundervisning for voksne og læsekurser for voksne m.v., som ændret ved bekendtgørelse nr. 1119 af 15. december 2000

Vejledning nr. 22188 af 1. december 1985 om specialundervisning for voksne.

Regler og vejledninger findes på henholdsvis Undervisningsministeriets og Integrationsministeriets hjemmesider: www.uvm.dk og www.inm.dk

